

Марія Роговенко,
доцент кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат педагогічних наук, доцент

ПСИХОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Російська агресія проти України створила безпрецедентну за масштабами кризу у сфері захисту прав дітей. Війна не лише призводить до сотень тисяч смертей та каліцтв, руйнувань фізичної інфраструктури, а й завдає непоправної шкоди психологічному здоров'ю молодшого покоління. Діти стають свідками та жертвами воєнних злочинів, зазнають примусової депортації, втрачають батьків та базове відчуття безпеки. У цьому контексті виникає гостра потреба в поєднанні психологічних та правових механізмів для забезпечення ефективного захисту прав та реабілітації постраждалих дітей.

В умовах широкомасштабного збройного конфлікту дитяча психіка зазнає впливу екстремальних стресорів. Згідно з дослідженнями дитячої травми, тривале перебування в зоні бойових дій призводить до формування комплексного посттравматичного стресового розладу (К-ПТСР), тривожних станів та депресії. Втрата звичного середовища, руйнування емоційних зв'язків (внаслідок загибелі батьків або розлуки з ними) та соціальна ізоляція призводять до емоційної депривації, що гальмує когнітивний та психосоціальний розвиток дитини.

Діти, які були свідками насильства, часто переживають феномен «завченої беспорядності», що в майбутньому може трансформуватися у віктимну або, навпаки, делінквентну поведінку. Завчена беспорядність (learned helplessness) – це порушення мотивації в результаті пережитої суб'єктом невідконтрольованої ситуації, тобто незалежності результату від прикладених зусиль [6].

Міжнародне гуманітарне право (зокрема, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 р.) та Конвенція ООН про права дитини встановлюють абсолютну заборону на посягання на життя, гідність та свободу дітей [1]. Проте практика свідчить про масові порушення цих норм.

Найбільш кричущим викликом є примусове переміщення українських дітей на територію держави-агресора з подальшою зміною їхнього громадянства та незаконним усиновленням [4]. Згідно статті 6 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, насильницька передача дітей однієї національної групи до іншої групи є ознакою злочину геноциду [2].

Серйозною правовою проблемою є документування злочинів проти дітей в умовах бойових дій, втрата документів, що посвідчують особу дитини, та складнощі у встановленні статусу «дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів».

Найскладнішим аспектом сьогодення є проведення слідчих дій за участю дітей-жертв або свідків воєнних злочинів. Традиційні правові процедури

допиту часто є неадаптованими до дитячої психіки і призводять до вторинної травматизації (ретравматизації).

Саме тому критично важливим є впровадження Керівних принципів Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині [3].

Впровадження міждисциплінарної моделі «Барнахус» (Barnahus) в Україні дозволяє проводити опитування дитини в безпечному, дружньому середовищі («зеленій кімнаті») за участі спеціально підготовленого психолога [5]. Суддя та слідчий спостерігають за процесом через скло або відеозв'язок, ставлячи питання через психолога. Це дозволяє отримати докази для слідства та суду, не створюючи при цьому умов для додаткових психологічних травм.

Таким чином, захист прав дітей в умовах збройного конфлікту вимагає не просто механічного застосування норм права, а глибокого психологічного підходу. Державна політика в цій сфері базується на принципах міжвідомчої взаємодії. Юристи, слідчі, прокурори та судді, які працюють з дітьми, повинні проходити обов'язкову спеціалізовану підготовку з вікової психології та травмо-інформованого підходу.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини: резолюція 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

2. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині від 17 листопада 2010 р. URL:https://rescentre.org.ua/Uploads/Files/docs/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf

4. Офіційний державний портал розшуку дітей «Діти війни». Інформаційно-аналітична платформа Офісу Генерального прокурора України. URL:<https://childrenofwar.gov.ua/>

5. Впровадження моделі «Барнахус» в Україні: захист дітей, які народилися від насильства / Звіт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine>

6. 1. Abramson, L. Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. A. Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 1978, P. 49-74.